

אלול התשס"ז

בס"ד

חג הביכורים – רגל רביעי? פרשת כי תבא

מקרא ביכורים

לקראת הכניסה לארץ מצטווים בניי לקחת מ"ראשית פרי האדמה", לשים בטנא ("סילינו על כתפינו"), וללכת לבית המקדש. שם יתנו את הביכורים לכהן, ויאמרו את "מקרא ביכורים".

1. דברים פרק כ"ו

- (א) והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהיה אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה:
 (ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך, אשר יהיה אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכון שמו שם:
 (ג) ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום ליהוה אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו:
 (ד) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח יהוה אלהיך:
 (ה) וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרִימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום רב:
 (ו) וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:
 (ז) ונצעק אל יהוה אלהי אבותינו וישמע יהוה את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו:
 (ח) ויוצאנו יהוה ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדל ובאותות ובמפתים:
 (ט) ויבאנו אל המקום הזה וניתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:
 (י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי יהוה והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית לפני יהוה אלהיך:
 (יא) ושמת בכל הטוב אשר נתן לך יהוה אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך:

"כיצד מפרישים הביכורים"

בשעור היום ננסה לבדוק מתי התקיים חג הביכורים.
 האם בחג השבועות בו' סיוון – כמו שאנו חוגגים אותו בימינו.
 האם בחג הסוכות – שכפי שנראה מתאים הרבה יותר מבחינת זמן הבכרת הפירות מהם מביאים ביכורים.
 או ב"רגל" רביעי בו היו בניי מגיעים פעם רביעית במהלך השנה לבית המקדש.

נתחיל עם המשנה במסכת ביכורים המספרת כיצד "מפרישין" ביכורים וכיצד "מעלין" ביכורים:

2. משנה מסכת בכורים פרק ג'

- (א) כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבפכה, אשכול שבפר, רמון שבפר, קושרו בגמי, ואומר, הרי אלו בכורים. ורבי שמעון אומר, אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע:
 (ב) כיצד מעלין את הבכורים, כל העירות שבמעמד מתפנסות לעיר של מעמד, ולגין ברחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבתים. ולמשפכים היה הממנה אומר, קומו ונעלה ציון אל (בית) ה' אלהינו:
 (ג) הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זהב, ונעטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם, ונעטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי המקום פלוני, באתם לשלום:

המשנה מתארת את הפעולה הראשונה שעושה מביא הבכורים: הפרשת הבכורים.
 במשנה מובאות שלוש דוגמאות של פירות הבכורים: גפן, רימון ותאנה. דומה שראוי היה, שהמשנה תציין את שבעת המינים כולם, שכן זו המצווה – להביא ביכורים מכל שבעת המינים.

3. משנה מסכת בכורים פרק א'

- (ג) אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבקרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינם מן המבחר. אין מביאין בכורים קדם לעצרת.

יתרה מזאת, אם הבאת הביכורים נעשית **בחג השבועות**, הרי טרם הגיע זמנם של פירות האילן להבשיל, ראוי היה איפה, שהמשנה תציין דוגמאות השייכות לעונה זו של השנה, כלומר חיטים ושעורים. כמו שאומרת התורה:

4. שמות פרק ל"ד

(כב) **וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בְּכוּרֵי קִצִּיר חִטִּים.**

בחג השבועות מביא עם ישראל את קרבן שתי הלחם מחיטים בבית המקדש וכנראה אלו שעלו לרגל בשבועות היו מביאים בכורים מהחיטה והשעורה הראשונה שצמחה בשדם. לאור האמור היתה משנה צריכה לומר בערך כך: "כיצד מפרישים בכורים? – יורד אדם לתוך שדהו, ורואה שעורה שבכרה, חיטים שבכרו, קושרן בגמי, וכו'".

אם כן למה מדגישה המשנה את הגפן התאנה והרימון דווקא, שזמן ביכורם הוא בסוף הקיץ?

מצוות ביכורים וחטא המרגלים

5. חידושי הגאון ר' מנחם זעמבא הי"ד,¹ סימן נ

איתא בשם האר"י ז"ל דמצוות הבאת הביכורים היא תיקון לחטא המרגלים. דהרי המרגלים הוציאו דיבה על הארץ, ומצוות ביכורים ניתנה משום חיבת הארץ. דיש רמז לזה במשנה ביכורים פ"ג מ"א, דאיתא שם: "יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר - קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים". הנה מוזכרים כאן שלושה מינים המוזכרים גם אצל המרגלים (במדבר י"ג, כג, 'ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד... ומן הרמונים ומן התאנים') שאותם הם הביאו מא"י. והרמז - לקשר שביניהם. עכ"ל.

אומר הרב סמט:

6. הרב סמט

זמן שליחת המרגלים הרי מפורש: "והימים ימי **בכורי** ענבים" (במדבר י"ג, כ). גם הציווי שנצטוו המרגלים ודבריהם בשובם מתור את הארץ, מקבילים הם לציווי שנצטוונו בפרשתנו על הבאת הביכורים ולמקרא הביכורים שעלינו לומר עם הבאתם:

דברים כ"ו - כי-תבוא		במדבר י"ג - שלח	
הציווי	(ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך	הציווי	(כ) ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים
מקרא ביכורים	(ג) ... באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (ט) ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש (י) ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה ...	נאום המרגלים	(כז) באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה

¹ הגאון ר' מנחם זעמבא היה מגדולי התורה בפולין בדור השואה, ונהרג על קידוש השם בגטו ורשה.

(ג) הקרובים מביאים התאנים והענבים, והרחוקים (מירושלים) מביאים גרונות וצמוקים.

ברור לפי המשנה, שהיא מדברת על תקופת חג הסוכות. יש לזכור, שמי שלא הביא ביכורים עד לחג הסוכות יכול היה אמנם להביא עד חג החנוכה, אבל ללא "מקרא בכורים".

כלומר, מי שרצה לקיים את המצווה בשלמותה, היה מביא את בכוריו בעליה לרגל שהיה עולה בסוכות.

אך האם היה לכהנים זמן בחג הסוכות לקבל את מאות אלפי החקלאים שהגיעו מכל הארץ להביא את בכוריהם לעזרה, וכל אחד צריך להניף, לקרא מקרא בכורים בפני הכהן, להשתחוות ולצאת.

נראה את סיפורו של ר' יהושע בן חנניה שהיה מספר על העומס שהיה מוטל על הכהנים בימי חג הסוכות:

10. מסכת סוכה נ"ג א'

אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין משם לבית המדרש משם לאכילה ושתיה משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בין הערבים מכאן ואילך לשמחת בית השואבה..

ברשימת המטלות של הכהנים במהלך החג, בולטת בהעדרה מצוות הבכורים...

נראה שהעולים לירושלים לחג הסוכות, היו מקדימין את הגעתם בארבעה ימים כדי לא להיות בדרך ביום הכפורים, ובכדי להספיק למצוא סידור מבחינת מגורים, כלכלה, הקמת סוכה, קניית לולב ואתרוג, הכנת קורבנות החג ובדיקתם ועוד.

נראה איפה שהימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות, נוצלו על ידי רב העם כדי להביא בכורים.

אבל בכל זאת, מלשון המשנה: "כיצד מעלין בכורים", ומהתאור המיוחד על עיר המעמד והעליה המיוחדת עם בכורים, לא נראה שמדובר על אחת העליות הרגילות באחד משלושת הרגלים, אלה על משהו שונה... על רגל רביעי.

"רגל" רביעי

11. הרב אלחנן סמט

המקום המרכזי שתופס תיאור עלייתם לרגל של מביאי הביכורים במסכת ביכורים (במשנה, בתוספתא ובתלמוד הירושלמי) מעלה על הדעת שבמעשה ציבורי זה הפכה הבאת הביכורים למעין "רגל" רביעי, הנוסף לשלושת הרגלים הקבועים בלוח השנה. שלא כמותם, אין לעלייה לרגל הרביעית הזו תאריך קבוע בלוח השנה, אלא היא נקבעת בכל שנה מחדש על ידי זקני "המעמד" - המחוז - שאיכריו נאספים יחדיו לעלות לירושלים ולהביא את ביכוריהם למקדש. וכאמור, אין זמנו של מחוז אחד כזמנו של האחר.

המפגש הראשון של עם ישראל עם ביכורי פרותיה של א"י היה במעשה המרגלים. אלא שאז הפרות הוצאו אל מחוץ לארץ, ומגמת המרגלים בהוצאתם שלילית הייתה, להוציא דיבת הארץ ולהחזיר את הגלגל ההיסטורי אחורה - "נתנה ראש ונשובה מצרימה" - ובכך לבטל את כניסתם של ישראל לארץ.

7. רש"י על במדבר פרק יג

(כג) ... לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה.

ואילו במצוות הביכורים מובאים פרות הארץ מקצות הארץ פנימה, לבית המקדש, לבה של א"י, ובהבאתם מתרבה חיבת הארץ אצל כל הקשור במצווה זו. במקרא הביכורים משחזר מביא הביכורים את התהליך ההיסטורי של הבאתנו לארץ, שבו התבדו הן דברי המרגלים על טיבה של הארץ והן דבריהם על אפשרות כניסתנו אליה. בהודאה על תהליך היסטורי זה ובראיית מביא הביכורים את עצמו כשותף לו בכל דור ודור, ישנו תיקון לחטא המרגלים.

"כיצד מעלין את הביכורים" - ומתי

המשנה פותחת בשאלה: "כיצד מעלין את הביכורים", ועונה שצריך להתאסף בעיר ה"מעמד" (המחוז), ולעלות כקבוצה, עם "ממונה", בשירה ושמחה. השאלה המתבקשת היא: הרי היתה עליה לרגל שלוש פעמים בשנה, ולא ידוע לנו שיש חיוב לעלות לרגל בקבוצה. האם המשנה מתכוונת שהיתה עליה לרגל פעם רביעית?

אם כן, צריך האדם להשבית עצמו ממלאכה ולהטריח את עצמו ארבע פעמים בשנה לעלות לרגל, ואילו התורה אמרה: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלוקי ישראל".

ואכן המשנה במסכת ביכורים אומרת לנו, שזמן הבאת הביכורים מתחיל בשבועות...

8. משנה מסכת בכורים א', ו'

מעצרת (חג השבועות) ועד החג (חג הסוכות), מביא (ביכורים) וקורא (את "מקרא ביכורים"). מן החג ועד חנכה, מביא ואינו קורא.

בואו "נכנס לנעליו" של החקלאי היהודי הממוצע שגר נניח בכפר בגליל. בחג השבועות הוא עלה לרגל לירושלים והביא את ביכורי החיטין והשעורים.

לאורך הקיץ ובעיקר בסופו (ובעיקר בחודשי אלול ותשרי), מתחילים להבכיר פירותיו.

זהו גם זמן האסיף, כשהעבודה בשדה רבה ואין האדם נוטה לעזוב את מלאכתו ולעלות לירושלים. מה עוד שהרגל הקרוב - חג הסוכות - קרוב.

יש להניח שרוב הציבור חיכה בהבאת הביכורים עד לעליה הקרובה לרגל, בחג הסוכות, עד שיהיו בידיהם מירב הפירות שהבשילו.

כך גם מוכח מדברי המשנה האומרת: 9. משנה מסכת בכורים פרק ג'

בתלמוד הירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ב) מובאת ברייתא המשלימה את תיאור העלייה לרגל שבמשנה:

12. מסכת ביכורים פ"ג ה"ב

"בדרך היו אומרים (תהילים קכ"ב, א) 'שמחתי באמרים לי בית ה' נלך'. בירושלים היו אומרים (שם פסוק ב) 'עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים'."

מזמור קכ"ב הוא אכן מזמור של עולי רגל לירושלים. אולם רק אלו העולים לשם הבאת ביכורים יכולים לומר "שמחתי באמרים לי בית ה' נלך".

העולים בשלושת הרגלים לא היו זקוקים, כמובן, לאמירה זו, שכן הם ידעו מעצמם מתי עליהם לצאת לדרך.

כלומר לפנינו רגל רביעי אותה מתארת המשנה.

הרב סמט מתייחס כנראה ל"רגל הרביעי" אותו ייסד אלקנה (אבי שמואל), וחז"ל מעלים את מעשיו על נס:

13. תנא דבי אליהו רבה ח'

אתה אומר ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וגוי' (שמואל א א) **אלקנה היה עולה לשילה ארבעה פעמים בשנה שלשה מן התורה ואחת שקיבל עליו הוא בנדבה** שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבוח לה' צבאות בשילה וגוי'. עלה אלקנה ואשתו ובניו ובני ביתו ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו היו עולין עמו ... אמר להם שיעלו כולם עמו וכשעולים עמו בדרך היו לנין ברחובה של עיר והיו מתקבצין האנשים לבד והנשים לבד שכן האיש היה מדבר עם האיש והאשה עם האשה וגדול עם הקטן והיתנה המדינה מרגשת והיו שואלים להן להיכן תלכו ואומרים להם לבית האלהים שבשילה שמשם תצא תורה ומעשים טובים ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד, מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם נעלה עמכם וכן אמר להם עוד הפעם עד שעלו עמו לשנה הבאה חמשה בתים ולשנה האחרת עלו עמו עשרה בתים ולשנה האחרת הרגישו כולם לעלות והיו עולין עמו כמו ששים בתים ובדרך שהיה עולה שנה זו אינו עולה לשנה האחרת עד שהיו כל ישראל עולין והיה אלקנה מכריע את כל ישראל לכף זכות וחינך אותם במצות וזכו רבים על ידו. הקב"ה שהוא בוחן לבות וכליות א"ל לאלקנה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחינת אותם במצות וזכו רבים על ידך אני אוציא ממך בן שיכריע את כל ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות ויזכו רבים על ידו הא למדת בשכר מעשה אלקנה שמואל.

למדנו שיש מקום ל"רגל רביעי" בנדבה, כל אחד בזמנו.

כך גם נראה מפשט המשנה, שכן לא נאמר: "כיצד **עולים לרגל** לירושלים", אלא "כיצד **מעלין את הביכורים**".

אבל מה הטעם לקיים עליה מיוחדת לירושלים, כאשר כמו שציינו לעיל, רוב הפירות משבעת המינים מבשילים לקראת חג הסוכות, ואז ממילא עולים לרגל, **למה להטריח?**

המושג "**עיר של מעמד**" המוזכרת במשנה כחלק מהתהליך של ה"רגל הרביעי", הוא **המפתח להבנת הנושא**:

עיר של מעמד

דוד קובע את משמרות הכהונה:

14. דברי הימים א' פרק כ"ג

(א) וַדּוּד זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים וַיִּמְלֹךְ אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ עַל יִשְׂרָאֵל:
(ב) וַיֹּאסֹף אֶת כָּל שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַכְהֵנִים וְהַלְוִיִּם:
(ג) וַיִּסְפְּרוּ הַלְוִיִּם מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וַיְהִי מִסְפָּרָם לְגִלְגַּלְתָּם לְגִבְרִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה אֲלָף:
(ד) מֵאֵלֶּה לָּנֹצֵחַ עַל מְלֹאכֶת בֵּית יְהוָה עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַת אֲלָף וְשִׁטְרִים וְשִׁפְטִים שְׁשֵׁת אֲלָפִים:
(ה) וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שְׁעָרִים וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים מַהֲלָלִים לַיהוָה בְּכָלִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְהֵלֵל:
(כח) כִּי מֵעַמְדָם לִיד בְּנֵי אֶהְרֹן לְעִבְדַת בֵּית יְהוָה עַל הַחֲצוֹת וְעַל הַלְשָׁכוֹת וְעַל טְהַרְתָּ לְכָל קֹדֶשׁ וּמַעֲשֵׂה עִבְדַת בֵּית הָאֱלֹהִים:
(כט) וּלְחַתֵּם הַמַּעֲרֶכֶת וְלִסְלֹת לְמַנְחָה וְלִרְקִיקֵי הַמְּצוֹת וּלְמַחְבֵּת וּלְמַרְבֶּכֶת וּלְכָל מְשֹׁרֶה וּמִדָּה:
(ל) וּלְעַמֵּד בְּבֶקֶר בְּבֶקֶר לְהַזְזוֹת וּלְהֵלֵל לַיהוָה וְכֹן לְעֶרֶב:
(לא) וּלְכָל הָעֲלוֹת עֲלוֹת לַיהוָה לְשִׁבְתוֹת לְחֻדְשֵׁים וּלְמַעֲדִים בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפָּט עֲלֵיהֶם תְּמִיד לְפָנֵי יְהוָה:

15. סדר עולם רבה פרק י"ד

ובשנה האחרונה התקין דוד המלך משמרות כהונה ולויה והסדיר את כל הבית וכתב בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וגוי'

סדר זה שהתקין דוד היה סדר קבוע לדורות:

16. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ד' הלכה ג'

(ג) משה רבינו חלק הכהנים לח' משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר וכן היו עד שמואל הנביא ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ועל כל משמר ומשמר ראש אחד ממונה ועולין לירושלים לעבודה משמר לכל שבת ומיום השבת ליום השבת הן מתחלפין משמר יוצא והאחר שהוא אחריו נכנס עד שיגמרו וחוזרין חלילה:

סדר זה התמיד בבית ראשון, ועם שינויים בבית שני, כי לא כל משמרות הכהונה עלו מבבל.

17. משנה מסכת תענית ד' ב'

(ב) אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת, לְפִי שְׁנֵאמַר (במדבר כח), צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קַרְבְּנֵי לַחֲמִי, וְכִי הֵיִאֵךְ קָרְבְּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרַב, וְהוּא אֵינּוּ עוֹמֵד עַל גְּבִי, הַתְּקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע מְשֻׁמְרוֹת. עַל כָּל מְשֻׁמֵר וּמְשֻׁמֵר הָיָה מַעֲמֵד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁל לְוִיִּם, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמְשֻׁמֵר לְעֲלוֹת, כִּהְנִים וְלְוִיִּם עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם, וַיִּשְׂרָאֵל שְׁבָאוֹתוֹ מְשֻׁמֵר מִתְּפָנְסִין לְעֲרִיחָן וְקוֹרְאִין בְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית:

18. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ו'

(א) אי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבתו הציבור הן קרבן של כל ישראל ואי אפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא והיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבתו והם הנקראים אנשי מעמד וחלקו אותם כ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה ועל כל מעמד ומעמד אחד מהן ממונה על כולם והוא נקרא ראש המעמד:

(ב) בכל שבת ושבת מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת מי שהיה מהן בירושלים או קרוב לה נכנסין למקדש עם משמר כהונה ולויה של אותה שבת והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהן הן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן:

לפי התוספות במנחות, כל כהן עבד במהלך "מילואים" של שבוע, יום אחד בלבד.

21. תוספות מנחות ע"ה ב'

ונראה לפרש דלפי שהיו משמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה ולכל משמרת היו בתי אבות, נמצא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בשנה **וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד**.

ברור שהוא לא יכול ככה לצבור נסיון בעבודות המסובכות של המקדש, ולכן נדרש רענון ותרגול.

נראה שהאמור לעיל פותח לנו צוהר להבנת המושג "עיר של מעמד". (כנראה שהיו **24 ערים כאלה**, אולי אחת משתי ערי הלויים שבמחוז).

נראה שזו היתה עיר מרכזית במחוז, שבה רוכזו ההכנות לעליה לירושלים. הדברים אמורים באשר להכנת משמרות הכהונה והלווייה במהלך כל השנה, וכן להסדרת מעמדות ישראל שעלו איתם לירושלים.

נראה שלערי המעמד היה גם תפקיד גם בעליות לרגל בשלושת הרגלים, בריכוז ההכנות להקלת העליה לעולי הרגלים (סלילת הדרכים, סימון קברים, סימון ופתיחת בארות וכד').

ערי המעמד היו כנראה "בסיסי הקבע" של הסנהדרין, הפוזרים ברחבי הארץ שמילאו משימות שהטילו עליהם הסנהדרין, בהתאם ל"תוכנית עבודה" שנתית.

שאלנו: אבל מה הטעם לקיים עליה מיוחדת לירושלים, כאשר כמו שצינו לעיל, רוב הפירות משבעת המינים מבשילים לקראת חג הסוכות, ואז ממילא עולים לרגל, למה להטריח?

לאור האמור לעיל, נראה לומר שה"רגל הרביעי" היה מיועד לכהנים, לוויים וישראלים שעלו במסגרת המשמרות לשרת בשבוע הקבוע להם במקדש.

בין שבועות לחנוכה יש בדיוק חצי שנה, כך שכל 24 המשמרות, מכל הארץ, היו מצליחים להגיע בכל שנה.

לעליה זו הצטרפו בני העיירות שמצאו לנכון להביא ביכורים יחד עם משמרות הכהונה. לדוגמא, אזור שמאופיין בכרמיו, והענבים הבכירו בתקופה מסויימת, היה מצטרף עם ביכורי הענבים למשמר שיצא מאזורו באותה תקופה.

(ואולי מראש היו "מסדרים" לו שבוע שיתאים לגידולי האזור).

רוב הציבור אכן הביא את ביכוריו בחג הסוכות, כאמור. עם זאת, אנשי המשמר והמעמד שממילא עלו לירושלים הביאו באותה הזדמנות את ביכוריהם.

עכשיו אנו מבינים את "התרגשותם" של אנשי ירושלים שעומדים מול נציגים של "מקום פלוני" ומברכים אותם:

"הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניכם, ונעטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים

19. תוספתא תענית פרק ג'

(ג) הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולים לעלות לירושלים מתכנסים לעריהן וקורין [מעשה] בראשית

כלומר אלו שיכלו לעלות לירושלים, היו עולים, כדי להיות נוכחים במקדש בעת הקרבת הקרבנות.

לעינו מתגלה תמונה של שיירות שמידי שבוע בשבוע עולות לירושלים לקראת כניסת משמרת הכהונה והלויה לתפקידה כפי שנקבע לה במקדש.

שיירות אלו הגיעו ממחוזות שונים, שכן הארץ חולקה ל - 24 איזורים שמהם עלו משמרות הכהונה והלווייה לירושלים.

לאחר שבוע "מילואים", היו המשמרות חוזרות לאזורם.

(כנראה שהחלוקה קשורה ל - 48 ערי הלוויים, שכל שתיים מהן היו אזור :

במדבר ל"ה

(ו) ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר :
(ז) כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמונה עיר אתהן ואת מגרשיהן :).

לשיירות אלו הצטרפו הישראלים "אנשי המעמד" מאותו מחוז, אשר הצטרפו אל הכהנים והלוויים, להיות איתם במקדש בעת הקרבת הקרבנות.

לעומתם, אלו שלא יכלו לעלות, נשארו בעריהם והתכנסו באותו שבוע לבתי כנסיות שבעריהם, לתפילה ולתענית.

עיר המעמד – עיר מחוז להכנה לעליה לרגל

אמנם תהליך העליה לירושלים נראה פשוט, אך למעשה, היה הדבר מורכב מאוד :

20. תענית כ"ז א'

הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים..

ידעה קצרה זו מלמדת אותנו, שבעצם ה"משמר" שהגיע באותו שבוע לירושלים, היה מעין "אוגדת מילואים" ש"תופסת קו" עם כל המשתמע מכך.

חצי מה"אוגדה" יורדת ליריחו עם כל יחידות האפסנאות והמטבח, ומספקת אוכל ומים ל"לוחמים" ב"קו", בבית המקדש :

הכהנים בעבודתם, הלוויים בדוכנם וישראל במעמדם.

לכן היה צריך "אוגדונר" (הממונה) שיחליט מי עולה לירושלים, ומי לאפסנאות ביריחו.

הדבר חייב להכין מראש את את האספקה ואת אמצעי התובלה (בהמות ועגלות).

הממונה היה חייב לדעת מראש את מספר ה"מתגייסים", בכדי לודא שלא חסרים לו אנשים בתפקידים רגישים.

יתרה מזאת, כנראה שהיה צריך לרענן את הנוהלים, ההלכות וסדרי העבודה בכל גיוס, כי לאחר חצי שנה בה "לא עשו מילואים", צריך להזכר בפרטים.....

עוֹמְדִים לְפָנֵיהֶם וְשׂוֹאֲלִין בְּשְׁלוֹמָם, אַחֲיֵינוּ אַנְשֵׁי הַמְּקוֹם
פְּלוֹנִי, בְּאַתֶּם לְשָׁלוֹם”.

שתי תועלות היו בדבר :

האחת: חיזוק העם

בכך אימצו את מנהגו של אלקנה. הם הפכו במהלך חצי השנה שבין שבועות לחנוכה את העליות הטכניות של המשמרות לחוויה שמתוארת במשנה בה רוקדים ושרים ו"כל המדינה מתרגשת".

כל שבוע היתה יוצאת שיירה מעיר מעמד אחרת, עוברת בין העיירות שבמחוז בשירה ובזימרה ומחזקת את אלו שהתרופפה אצלם הדרך.

השניה: חיזוק הקשר בין עם ישראל לקב"ה

כל שבוע בתקופה זו יוצאת משמרת מפינה אחרת בא"י, ומביאה ביכורים מפרי הארץ לפני ה' במקדש. נמצא שבתקופת הבאת הביכורים שעליה הורתה התורה, אין לך פינה או שבט בא"י שלא מביאים ממנו ביכורים.

כך מביא עם ישראל לידי ביטוי מוחשי, את קדושת הארץ לפני ה' במקדשו.